

e secà:

els horts d'en Faustino

autora

Neus Vinyals

Quan pensem amb els cultius hortícoles, la majoria els associem a l'aigua, amb sistemes de reg més o menys eficients pel que fa a l'aportació i estalvi del vital element. Els cultius d'en Faustino són l'excepció que confirma la regla: l'hort de secà no sols és possible sinó que és un bon exemple d'aprofitament sostenible dels recursos que hi ha a l'abast.

Aigua i horta acostuma a ser un binomi tradicionalment inseparable, malgrat que sempre hi ha hagut cultius hortícoles, com les patates, que segons els indrets i les condicions climàtiques de la zona, s'han conreat de secà. Però de secà no vol dir sense aigua, sinó que es tracta d'acoblar els règims de pluges de la zona als cicles dels cultius, com es fa amb tants conreus extensius i llenyosos mediterranis com els cereals, ametllers, oliveres, vinya, etc. que han desenvolupat la seva estructura a partir de les precipitacions de tardor i primavera, i que en el cas dels llenyosos el seu profund sistema radicular els permet sobreviure a l'estació seca. L'atreviment d'en Faustino va més enllà, ja que a ple estiu es troba el punt culminant de la collita de cultius que com els tomàquets, mongetes o melons, ens costa imaginar-los sense un reg quan el sol pica de valent.

Nascut a Casas de Haro, a la província de Cuenca l'indant amb la d'Albacete, en Faustino Moya va viure la seva infància i adolescència imbuït per l'agricultura de secà que practicava la seva família i la majoria de pagesos de la zona. Amb la vinya, l'olivera i els cereals es repartien les tasques agrícoles al llarg de l'any. Però en aquestes terres manegues, de pluviometria al voltant dels 500 mm/any, es feien alguns cultius hortícoles de secà com patates, mongetes seques, tomàquets i melons. Aquí es van forjar les seves primeres lliçons sobre fisiologia vegetal i sobre el desenvolupament radicular de la planta segons les disponibilitats d'aigua. La capacitat d'observació, la creativitat i la

intuïció pagesa són altres dels atributs que l'han permès adaptar l'agricultura tradicional dels seus orígens als seus horts actuals de secà, on hi cultiva totes les hortalisses amb més o menys èxit, segons la climatologia de l'any.

Ara els seus horts són a Artés (Barcelona); a la casa les Guixeres. Les Guixeres, a més de ser una masia reconstruïda segons els criteris bioclimàtics, abastant-se energèticament a través d'energies alternatives (solar, eòlica,...), és un bon marc pels invents i la posta en marxa d'activitats innovadores. Aquí només hi porta un any i encara està acabant de conèixer les condicions edafoclimàtiques del tros, i posant-lo a punt després de 15 anys d'inactivitat agrícola. Però per la

Requadre 1

Avantatges

- Obtenció de cultius hortícoles de secà tot l'any;
- Producció mitja o baixa en funció de les condicions climatològiques de la zona i de l'any;
- Adaptació del mètode a les condicions climatològiques de la zona;
- Independència de les disponibilitats d'aigua de la finca
- Bon aprofitament dels recursos hídrics i edàfics del sòl;
- Econòmic pel que fa a inversions en sistemes de reg;
- Relativa autosuficiència;
- No inverteix les capes del sòl, treballa amb arreus verticals;

comarca del Bages fa una colla d'anys qui hi volta, des que va venir del seu poble, ara en fa 24. Al principi dedicant-se a l'agricultura en el seu temps lliure i ara en dedicació quasi exclusiva, amb el projecte d'autoabastir la seva i un parell de famílies més. Així, a més de l'hort també cultiva vinya, olivera, fruiters i cereals. Tot de secà.

El mètode

El mètode no és complicat i amb més o menys passos segons el cultiu i l'època de l'any, es compon de les següents tasques:

- 1.- Escampar fems, preferiblement que no siguin frescos i millor si són compostats. Si es pot, aproximadament de 40 a 60 tones/hectàrea el primer any (que la terra quedi força fosca en superfície). Els següents anys potser serà suficient la meitat de la dosi.
- 2.- Passar el subsolador a la tardor, fent coincidir les relles del subsolador amb les futures línies de plantació. Actualment no disposa de subsolador i aquesta feina la fa amb l'estripadora.
- 3.- Prèviament a la plantació, nova passada de subsolador. Si és el cas de l'estripadora, hi posa la rella de cua

Desavantatges

- Necessitat de gran superfície de cultiu;
- Possible efecte negatiu sobre l'estructura del sòl a mig-llarg termini;
- Utilització de maquinària i d'energies no renovables;
- Dependència total de les condicions climatològiques;
- Probablement poc adient per a terres molt sorrenques;

d'oreneta per obrir el solc de plantació.

4.- Sembra/plantació. La distància entre línies la marcarà la distància entre les rodes del tractor, que ara és d'1,5 metres. En el cas de les solanàcies, la distància entre mates serà d'un metre.

5.- Es canvia la rella de l'estripadora que ha obert el solc, per dues als costats que tancaran el solc on s'hi ha plantat o sembrat.

6.- Es fa un reg d'implantació, que es reparteix normalment amb bidons i galledes d'aigua, o amb el sistema de què es disposi.

7.- Fa tantes escardes com cregui oportú per a trencar la capillaritat i evitar tant com sigui possible la pèrdua per evaporació de l'aigua del sòl, especialment a l'estiu, i també per eliminar les plantes adventícies des de les primeres fases. Utilitza caveguet i binadora de mànec ben llarg per no haver de doblegar massa l'esquena. Sempre que ho requereixi la planta, al fer l'escarda es van calçant les plantes per afavorir un millor arrelament d'aquesta.

8.- En estius extremadament calorosos com el del 2003 s'hi pot fer un reg de suport, el més abundant possible fins a

saturar el sòl d'aigua completament.

9.- Per collir les patates fa servir una rella arrencadora, i les cull a mà posteriorment.

Altres aspectes que completen el maneig i aprofitament dels seus cultius són:

- Fa adobs verds, normalment de tardor. Habitualment en Faustino prefereix fer alguna lleguminosa.

- Fa rotacions de cultius.

- En funció del temps fa sembra directa de les plantes i simultàniament fa planter per reposar les possibles baixes.

- Es guarda les seves llavors seleccionant les de les plantes més adaptades a les condicions seques.

- Treballa preferentment amb varietats tradicionals, tant de Catalunya com de la seva terra.

- No entutora, ni poda, ni lliga ni tomaqueres ni cap altre hortalissa: redueix les tasques a les mínimes.

- No fa cap tractament fitosanitari: té pocs problemes.

- Guarda les hortalisses que pot consumir en fresc —patates, melons, carbasses, cebes,...— a les estances més fresques i fosques de la casa de les Guixeres.

- Fa conserves amb les hortalisses que no consumeix ni pot guardar en fresc.

Aquest any diu que han collit més de 1000 quilograms de tomàquets de pera, per a fer conserves, d'unes 200 mates, és a dir uns cinc quilos/mata. De les pebroteres, uns tres quilos/mata. Si pensem que després de sembrar no

s'hi ha fet cap altre més reg que les escasses pluges que hi han caigut, la producció és més que acceptable. En el cas de les tomaqueres, es podria parlar que el rendiment comparat amb una producció ecològica de regadiu és del 30 al 60%.

El secret

Però quin és els seu secret? Per què funciona el mètode?

Quan caminava a la vora de Faustino i em mostrava les pebroteres em deia: "aquestes les he tretes d'un planteraire on estaven acostumades a molta aigua i aquelles són les que he tret de les meves llavors, ja seleccionades i acostumades des del principi a poca aigua. Ja veus la diferència". I sí, es veia una diferència notable. La ufana de les seves em resultava sorprenent.

La planta s'acostuma a buscar l'aigua del sòl, i no la que arribaria a través del reg

Així, segons ens diu el nostre amfitrió, el pal de paller del seu mètode són dues coses. Per una banda, és vital estimular el desenvolupament radicular en profunditat de les plantes des del primer moment. És a dir, "acostumar" la planta a buscar l'aigua del sòl i no la que arribaria a través del reg. Sabem que les arrels sempre van a buscar l'aigua allà on sigui, sent aquest un dels principis bàsics de l'adaptació de les plantes a condicions de poca aigua. El contrapunt d'aquesta pràctica seria el reg localitzat, el qual també busca l'estalvi d'aigua, però al fer regs freqüents i poc abundants, les arrels es queden en superfície i s'obtenen plantes molt poc adaptades a condicions seques.

D'altra banda, un treball en profunditat de 40 a 60 centímetres que permeti l'expansió en totes les direccions de les arrels. A l'altra cara de la moneda hi trobaríem les tècniques de conreu del mínim treball del sòl o la permacultura, que busquen la fertilitat a base de destorbar el mínim l'activitat biològica del sòl per tal de conservar-ne l'estructura i potenciar-ne el treball biològic a través dels seus agents biòtics (arrels, micro i mesofauna,...).

En Faustino mostra una mata d'albergínies blanques, poc conegudes en el mercat. Alba Gros.

Paral·lelament, altres qüestions que completen el mètode són:

- Sembra directa sempre que es pugui. És clar que a partir d'una llavor la planta es desenvolupa només si té les condicions adients d'humitat i temperatura, per la qual cosa cal sembrar en bona saó i tenint en compte que un excés de pluja després de la sembra li resultaria perjudicial. D'aquesta manera s'evita el xoc del trasplantament, tot i que també fa un llavorer per a reposar les plantes no nascudes o fallades.

- L'aportació de matèria orgànica i d'adobs verds, que si bé al principi l'aportació és considerable, després el va minvant, i com ens diu "si no regues els nutrients no es renten i estan tots disponibles per les plantes". En aquest sentit creiem que tot i que és cert que la pèrdua de nutrients per lixiviació és mínima, és important reposar matèria orgànica per compensar-ne l'oxidació i mineralització que provoquen les labors i escardes repetides, i afavorir la reestructuració dels agregats del sòl.

- El marc de plantació molt ampli que permet a cada planta disposar de molt

terreny per explorar el sòl per tal de buscar l'aigua.

- Les rotacions de cultiu, principi bàsic de l'agricultura ecològica i de les bones pràctiques agrícoles.

- Trencar la capilaritat a través de treballs superficials que evitin al màxim l'evaporació de l'aigua del sòl.

Els coneixements típics sobre horts i aigua trontollen davant l'evidència

En Faustino em comenta que si no tingués tractor podria seguir practicant aquest sistema amb el motocultor, tot i que sens dubte al no ser tant profund el treball de la terra, probablement el rendiment no seria el mateix.

A tall de conclusió es pot parlar que el sistema és molt eficient pel que fa a l'aprofitament de l'aigua i del perfil del sòl, fet que permet obtenir hortalisses tot l'any amb produccions francament satisfactòries. El secret: el creixement molt profund de les arrels gràcies a "acostumar" a la planta a la poca aigua i a donar-li unes bones condicions a través del treball de la terra perquè aquest creixement sigui possible.

Un estudi interessant seria poder veure fins on són capaces les arrels d'apro-

Els cultius	Època de sembra/plantació
Albergínia	Primers maig
All sec	Finals octubre
All tendra	Agost/setembre
Bleda	Octubre
Calçot	Primers agost
Carbassa	Primers maig
Carbassó	Primers maig
Ceba tendra i seca	Mig octubre
Col i col-i-flor	Juliol
Enciam	De gener a octubre sembres o autosembres (del mateix enciam espigat) repetides cada 15 dies a un mes.
Escarola	Juliol
Espinac	Octubre
Faves	1a: octubre 2a: finals gener
Meló	Primers maig
Mongeta seca	1a: primers maig 2a: mig juliol
Mongeta tendra	1a: primers maig 2a: mig juliol
Pastanaga	1a: finals gener 2a: primers novembre
Patata	1a: febrer-març 2a: abril
Pebrot	Primers maig
Pèsols	1a: octubre 2a: finals gener
Remolatxa	Finals octubre
Síndria	Primers maig
Tomàquet	Primers maig

fundir en el sòl en comparació amb d'altres sistemes.

L'apunt filosòfic final

A mida que anem xerrant la saviesa que transmet en Faustino ressona dins meu. També el meu cap està embolicat intentant recomposar els coneixements sobre horts i aigua, que avui han trontollat davant de l'evidència. El seu mètode es basa precisament en els mateixos principis que calen per assolir la felicitat que tots anhelem: "per viure no fa falta gaire cosa, només cal aprendre a conformar-te amb allò que tens" ens diu. I jo entenc que allò que li ensenyen les plantes adaptant-se a les condicions que tenen, ho porta a la pràctica de la seva vida. Per ell "ser lliure és millor que sostenir una seguretat econòmica que t'esclavitz...", "avui dia es corre molt però no s'arriba enlloc". Per això la seva aspiració és l'autoabastament des de la senzillesa que li dona la terra i els seus cultius. M'allunyo de les Guixeres tot donant voltes al que m'acaba de compartir en Faustino. I sento l'alegria que m'ha encomanat el seu cor. El cor d'un home satisfet amb el que fa. □

La collita de tomàquets pera d'aquest estiu, ha estat molt exitosa. Alba Gros.